

KERTÉSZETI ZÖLDSÉGTERMESZTÉS VIZSGÁLATA MAGYARORSZÁGON ÉS AZ EU-BAN

GOMBKÖTŐ NÓRA – TESCHNER GERGELY

Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar,
Mosonmagyaróvár

ÖSSZEFOGLALÁS

A kertészeti ágazat – a gabona és a húsvertikum mellett – a mezőgazdaság harmadik pillére. A zöldségtermesztés azonban az utóbbi években Magyarországon és az EU más tagállamaiban is jelentősen visszaesett. Némelyik zöldségféléből és feldolgozott zöldségekből az EU számos országa behozatalra szorul, míg Magyarország a legtöbb zöldségféle tekintetében még mindig nettó exportőrnek minősül. Vizsgálataink során szekunder adatokat különböző statisztikai módszerekkel elemeztünk, majd az így kapott eredmények segítségével jellemeztük a zöldségágazat aktuális helyzetét. Az Európai Unió zöldségágazatában néhány ország játszik meghatározó szerepet, a többi ország elhanyagolható mennyiségben termeszt zöldségeket. A fő zöldségtermesztő tagállamok természetesen jelentős mennyiséget exportálnak is az EU-n kívüli országokba. Termékszerkezetük hasonló, szinte mindenhol ugyanazok a zöldségfélék népszerűek. A Magyarországon termesztett zöldségek mennyisége – a kisebb termőterülethez viszonyítva – az EU átlagához képest kielégítő. Az Eurostat adatai szerint az EU egységnyi mezőgazdasági területén 365 tonna, míg Magyarország egységnyi mezőgazdasági területén 293 tonna zöldséget állítanak elő. Az egyes zöldségfélék külkereskedelmi aránya azonban eltér egymástól. Magyarország egyes zöldségfélékből nettó exportőr, másokból nettó importőr, pedig zöldség termékeink exportpiaci kereslete lényegesen nagyobb, mint amennyi értékesíthető árualappal rendelkezik hazánk. Erre a problémára megoldást jelenthetne a zöldségtermékek magasabb arányú feldolgozása,

ehhez technológiai fejlesztések kivitelezésére, a szállítás jobb összehangolására, valamint a termelők termelői szervezetbe történő tömörülése lenne szükség.

Kulcsszavak: kertészeti termelés, termésmennyiség, export, import, stratégia, TÉSZ

BEVEZETÉS

A zöldségtermelés volumene az elmúlt évtizedben a világ számos országában jelentősen növekedett, ezáltal a zöldségek nemzetközi kereskedelme is bővült, valamint egyre több ország jelenik meg a zöldségpiacon termékeivel. Az Európai Unióban a zöldségágazat a teljes mezőgazdasági kibocsátás 10%-át adja. Az ágazat elsősorban a déli tagállamokban (Görögország, Spanyolország, Olaszország, Portugália) jelentős, amelyek teljes mezőgazdasági termelése egyharmad, illetve egynegyed része ezen ágazatból származik.

Magyarországon a zöldségágazat a mezőgazdaság és a kertészet egyik legfejldőképesebb ágazata. Előnyös sajátossága, hogy a termelés szerkezetét és az előállított termékek mennyiségét a többi kertészeti ágazathoz viszonyítva rugalmasabban képes változtatni. Kedvező piaci alkalmazkodó képességével perspektívikus jövőt jelenthet a vidéki lakosság felemelkedésére és megtartására. Jellemzője az ágazatnak, hogy kis területen nagy értéket állít elő, kézimunkaigényes jellege miatt 70-100 ezer családnak nyújt megélhetést (*Takácsné 2014*).

Legjelentősebb zöldségeink a csemegekukorica, a zöldborsó és a görögdinnye, a zöldségek vetésterületének 70 százalékán ezeket a növényeket termesztik. A csemegekukorica termőterülete Európában nálunk a legnagyobb, és a világ termelésének 6 százalékát adja. A zöldségfélék hazai átlaghozama az EU átlagához közelít (*Szuperfarm 2018*).

Termelési értéke az elsődleges termékkibocsátás szintjén 200 milliárd forint, míg áruértéken 600 milliárd forint körül alakul. Ez a kertészeti árbevétel közel kétharmadát adja, így ez a harmadik legfontosabb mezőgazdasági ágazat. Export teljesítménye kiemelkedő, különösen a feldolgozott termékeké, amely 2017-ben a teljes élelmiszeripari exportárbevétel 15 százalékát tette ki. Magas kézimunka igényével és eltartó képességével központi szerepe van a vidékfejlesztésben. Az ágazat termelése azonban az utóbbi években fokozatosan visszaesett. Emögött több tényező együttes hatása húzódik meg, mint például a versenyképes termelési struktúrák hiánya, a

tőkehiány miatti technikai és technológiai fejlesztés elmaradása, kereskedelmi csatornák beszűkülése, piacvesztés, áruhiány kialakulása, fogyasztási szokások megváltozása, az ipari nyersanyagtermelés visszaesése, a feldolgozóipar termékstruktúrájának beszűkülése, valamint a kereskedelmi integrációs tevékenységek (TÉSZ-ek) fejlődésének ellentmondásossága (*FRUITVEB 2013*). A zöldség termékpályán az érdekeltségi viszonyok koordinálatlanok, valamint a hazai termelők, felvásárlók és feldolgozók közötti bizalmi viszony alacsony fokú. Ez a helyzet elsősorban a termelői szervezetek, illetve a feldolgozóipar integráló szerepének erősítésével, továbbá az állam által a piaci átláthatóság biztosításával lenne megoldható. További problémát jelent, hogy az export árbevétel jelentős részét kitevő feldolgozott zöldség az utóbbi 10-15 évben háttérbe szorult, amelynek javításában elsősorban a feldolgozóknak van kiemelkedő szerepe (*Szuperfarm, 2018*). *Takácsné (2014)* a széttagolt gazdasági egységek nagy arányát, a túlszabályozottságot valamint a jól képzett gyakorlati szakember hiányt tekinti az ágazat legfőbb hiányosságainak. *Udovecz (2008)* olyan további problémákat vet még fel, mint a beszállítók felkészületlensége, a tömegtermékek logisztikájának megoldatlansága, valamint az élelmiszeripar alacsony hazai- és külföldi tőkevonzó képességét. Megemlíti még az öntözés problémáját is, amit *Erdész (2008)* az ágazat kulcskérdésének tart. A terméseredmények és ezzel együtt a jövedelem is jelentősen növekedhetne az öntözés által, amely az egyik legbiztosabban és leggyorsabban megtérülő termésvédelmi beruházás. A piaci tapasztalatok azt igazolják, hogy a hazai zöldségágazatnak az élesedő versenyben kell egy átalakított termékszerkezettel kell helytállnia. Magyarország zöldségtermesztés tekintetében kiváló adottságokkal rendelkezik (természeti viszonyok, földrajzi elhelyezkedés, hagyományokra épülő szakismeret), az ebből származó ökológiai és ökonómiai előnyt azonban nem tudja kihasználni. A termelők gyakran nem veszik figyelembe, hogy a méreteket és a termesztés lehetőségeit a tartósítóipar piaci pozíciói jelentősen befolyásolják. A zöldségágazat szerepe felértékelődött és új lehetőségeket, prioritásokat jelöl ki az agrártermelésen belül (*Tégla 2009*). A 2014-2020 közötti fejlesztési időszak legfontosabb feladatai a zöldségtermesztésben a versenyképes ártermelés feltételeinek megteremtése, és ezzel együtt új vidéki munkahelyek létesítése. Vizsgálataink során kiemelten a zöldségágazat jelenlegi helyzetét és jövőbeni lehetőségeit vettük górcső alá.

ANYAG ÉS MÓDSZER

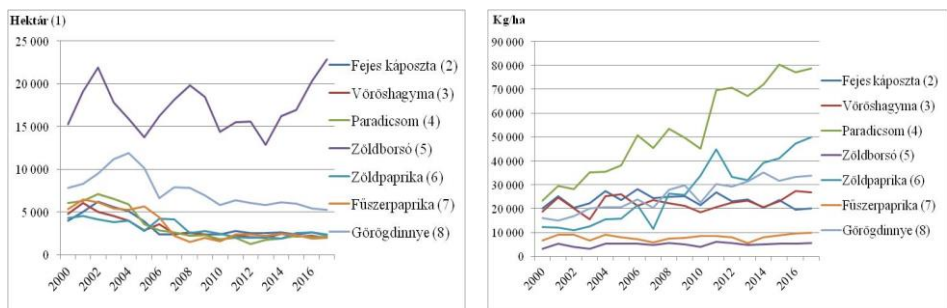
Vizsgálataink során szekunder adatbázisok (KSH, Eurostat, Faostat) hazai valamint nemzetközi zöldségágazatra vonatkozó adatait használtuk fel. Az adatokból alapvető statisztikai módszerekkel (közéértékek, szórás, viszonyszámok, szezonális vizsgálat), valamint makroökonómiai mutatók (bruttó termelési érték, bruttó kibocsátás, GDP, külkereskedelmi mérleg) segítségével számoltuk ki az eredményeket, és készítettünk a zöldségágazatra vonatkozó részletes elemzést.

Vizsgálatainkkal célunk volt, hogy

- jellemezzük a hazai zöldségágazat jelenlegi helyzetét;
- az EU tagjaként áttekintsük az EU-n belüli és kívüli helyzetet és lehetőségeinket;
- mindezek tükrében a jövőbeni fejlődési-fejlesztési lehetőségek figyelembevételével javaslatokat tegyünk.

EREDMÉNYEK

Magyarországon 2017-ben a fontosabb zöldségfélék összes betakarított területe kb. 94 ezer hektár volt. Ennek mintegy 3,7 százaléka ökológia gazdálkodás alá vont terület. A zöldségtermesztés teljes területének közel 40 százaléka csemegekukoricát (36 623 ha), 24 százaléka zöldborsót (22 874 ha), 6 százaléka görögdinnyét (5 269 ha), a többi területen közel azonos arányban (1-3 százalékban) egyéb zöldségféléket (vöröshagyma, fokhagyma, sárgarépa, petrezselyemgyökér, paradicsom, uborka, sárgadinnye, zöldbab, fejes káposzta, fejes saláta, zöldpaprika, fűszerpaprika) termesztenek. A 2000-es évek eleje óta a zöldségfélék vetésterülete – a zöldborsó kivételével – fokozatosan csökkent (*1. ábra*), a zöldpaprika, a fejes káposzta valamint a vöröshagyma termőterülete közel felére, míg a görögdinnyéé mintegy harmadára. A zöldborsó vetésterülete ugyanezen időszak alatt másfélszeresére nőtt.

Forrás: KSH adatai alapján (2017) saját szerkesztés (2019)

1. ábra. Fontosabb zöldségfélék vetésterülete és termésátlaga Magyarországon (2000-2017)

Figure 1. Harvested area and average yields of most important vegetables in Hungary (2000-2017)

(1) hectare, (2) cabbage, (3) onion, (4) tomato, (5) green peas, (6) green pepper, (7) red pepper, (8) watermelon

Ugyanezen időszak alatt a zöldségfélék összes betakarított mennyisége évről-évre ugyan ingadozó, összességében – a termőterület növekedésével együtt – emelkedő tendenciát mutat.

2017-ben zöldségfélékből összesen kb. 1,6 millió tonnát termeltek. A termésátlagok az utóbbi években valamennyi zöldségféle esetében javultak (a termésátlagok a legtöbb esetben közel másfélszeresére, a görögdinnyénél kétszeresére, a paradicsom háromszorosára, míg a zöldpaprika esetében négyszeresére növekedtek 2000 óta) (*1. ábra*).

A zöldségtermesztés bruttó termelési értéke 2017-ben 138 531 millió Ft volt. Ez a mezőgazdaság teljes termelési értékének (2 770 616 millió forint) az 5 százaléka. A nemzetgazdaság összes bruttó kibocsátásának (38 355,1 milliárd Ft) a mezőgazdaság teljes bruttó kibocsátása folyó alapon (2 568 milliárd Ft) 0,5 százalékát adja.

A zöldségfélék – külföldi és belföldi – értékesítésében egyértelmű szezonális mutatható ki. Bár a legtöbb zöldségféléket (kivéve zöldborsó és zöldbab) egész évben értékesítik, ennek éven belüli megoszlása erősen szezonális. Az értékesítés legnagyobb része természetesen azok betakarításának időszakában történik.

A megtermelt zöldségek közel 50 százalékát értékesítik üzemeken kívülre (a termés másik fele üzemeken belüli feldolgozásra és felhasználásra vagy saját fogyasztásra kerül,

illetve tárolási veszteség lép fel), ez azonban zöldségfélénként jelentősen eltérhet. A megtermelt

- vöröshagyma, petrezselyemgyökér 20 százalékát,
- fejeskáposzta 35 százalékát,
- fokhagyma, sárgarépa, sárgadinnye 40 százalékát,
- görögdinnye, zöldborsó, zöldpaprika 50 százalékát,
- csemegekukorica 60 százalékát, míg
- uborka 65 százalékát,
- paradicsom, fejes saláta, fűszerpaprika 75 százalékát
- zöldbab 90 százalékát értékesítik üzemen kívülre.

Az üzemen kívüli értékesítésből a zöldségek 1 százaléka kerül közvetlen exportra, átlagosan 80 százaléka felvásárlónak illetve feldolgozónak, míg 19 százaléka a piacon kerül értékesítésre. Ez utóbbi két értékesítési csatorna aránya a különböző zöldségfélénél eltér, melynek adatai a 1. táblázatban láthatók.

1. táblázat: A legfontosabb zöldségfélék értékesítési csatornái Magyarországon (2017)

Table 1: Distribution channels of most important vegetables in Hungary (2017)

me.: %

Megnevezés (1)	Felvásárlónak, feldolgozónak (2)	Piacon (3)	Közvetlen export (4)
Vöröshagyma (5)	49	51	0
Fokhagyma (6)	49	51	0
Sárgarépa (7)	75	24	1
Petrezselyemgyökér (8)	30	70	0
Paradicsom (9)	84	15	1
Uborka (10)	82	17	1
Görögdinnye (11)	69	31	0
Sárgadinnye (12)	45	54	1
Zöldborsó (13)	80	9	0
Zöldbab (14)	79	21	0
Fejes káposzta (15)	48	51	1
Fejes saláta (16)	70	28	2
Zöldpaprika (17)	62	37	1
Csemegekukorica (18)	96	4	0
Fűszerpaprika (19)	82	17	1

Forrás: KSH adatai alapján (2017) saját számolás, szerkesztés (2019)

(1) heading, (2) for buyers and processors, (3) on market, (4) direct export, (5) onion, (6) garlic, (7) carrot, (8) parsley, (9) tomato, (10) cucumber, (11) watermelon, (12) melon, (13) green peas, (14) green beans, (15) cabbage, (16) lettuce, (17) green pepper, (18) sweet corn, (19) red pepper

A közvetlen exporton kívül természetesen a zöldségfélék egy bizonyos része a felvásárlókon keresztül külfiacra kerül. Ezenkívül bizonyos zöldségfélékből hazánk behozatalra is szorul. A nemzetgazdaság teljes zöldség külkereskedelme a KSH 2017. évi adatai alapján a következőképpen alakul:

Sárgadinnye, vöröshagyma, fokhagyma, sárgarépa és paradicsom tekintetében hazánk nettó importőr (ezen zöldségekből behozott mennyiség a kivitt mennyiségnek 4-6-szorosa). Uborkából, fűszerpaprikából, fejes káposztából és fejes salátából közel ugyanannyit exportál hazánk, mint amennyit importál (minimális eltérés azonban – a fejes saláta kivételével – inkább az import javára figyelhető meg). Zöldbabot hazánk 2012-ig többet importált, mint exportált, azóta azonban az export négyszeres mértékben meghaladta az importot. Hazánk nettó exportőr zöldpaprika (4-szerese a behozatalnak), görögdinnye (6-szorosa a behozatalnak), zöldborsó (15-szöröse a behozatalnak),

valamint a csemegekukorica (22-szerese a behozatalnak) piacán. A zöldségfélék teljes behozatala hazánk külkereskedelmi mérlegének 0,1 százalékát, míg a teljes kivitel a mérleg 0,3 százalékát teszi ki. Legjelentősebb export zöldségeink a görögdinnye valamint a zöldpaprika, az ezekből megtermelt mennyiség közel 40 százalékát exportáljuk. Jelentős még a fűszerpaprika exportunk (15%). A többi zöldségféléből azonban a termelt mennyiségnek csupán 1-5 százaléka kerül külföldre.

A káposztafélék és a gyökérezöldségek jelentősége lecsökkent. Ez részint a hazai piaci ismeretlenséggel magyarázható, részint a termelés versenyképtelenségével az európai versenytársakkal szemben. A tapasztalatok alapján a legtöbb termék termelésben történő meghonosításához a hazai kereslet kialakulása az első lépés, majd az így kialakult termelői bázis szélesítésével és a minőségi áralapok növelésével lehet exportpiaci lehetőségeket építeni. Ugyanakkor egyes külföldön nagy kereslettel bíró termékek esetében az exportra történő termelés a szükséges versenyképességi tényezők megléte esetén megelőzheti a termék hazai fogyasztásának elterjedését.

Zöldség termékeink exportpiaci kereslete lényegesen nagyobb, mint amennyi értékesíthető áruállappal rendelkezik hazánk. Ezen technikai és technológiai fejlesztéssel, a rendelkezésre álló, koncentrált, nagy tömegű és minőségi áralapok jelentős növelésével lehet változtatni. Nagy lehetőségek rejlenek a friss piaci étkezési paprika, paradicsom, dinnyefélék, spárga, cukkini, salátafélék és más különleges zöldségfélék fejlesztésében, ugyanakkor pontosan időzíthető termesztés és szállítás szükséges a piacok és a kereskedelmi kapcsolatok megtartásához. További versenyelőnyt jelenthetne a feldolgozott termékek arányának növelése, mivel a világpiacon a nyers- és félkész termékek felől a feldolgozott és magas hozzáadott értékkel rendelkező élelmiszer készítmények, valamint értéknövelt friss élelmiszerek (például csomagolt friss gyümölcs) felé tolódott el. Ezenkívül a fogyasztók nagyobb figyelmet szentelnek az élelmiszer-biztonságra, a csomagolásra, az ízre, az aromára, valamint a frissességre (*Camanzi et al 2009*).

Az Európai Unióban szinte valamennyi zöldségféle termesztésében ugyanazok az országok a meghatározóak, legfeljebb a sorrendjükben lehet eltérés. A 2. táblázatban láthatók ezen országok által termesztett zöldségfélék mennyisége, összehasonlítva a hazai adatokkal. Az egyes zöldségfélék tekintetében az első három helyen álló ország valamint a többi tagállam termesztett mennyisége között nagyságrendbeli különbségek találhatók (a táblázatban az egyes zöldségfélék három legfőbb előállító országának

termésmennyiségei szürkével jelöltek). A Magyarországon termesztett zöldségek mennyisége – a kisebb termőterülethez viszonyítva – az EU átlagához képest viszonylag magasnak mondható.

Az EU önellátottsági szintje zöldségből 100% körüli, de a tagországok mintegy fele nem önellátó, ami kedvező a 160%-os önellátottsági szintű hazai termelés számára.

Ma már jelentős árualap érkezik az EU-ba harmadik országokból is (Marokkó, Kenya, Egyiptom, Törökország, Thaiföld, Argentína), elsősorban friss termékként.

Az EU-ban az összes zöldségtermelés 16-18 százaléka, mintegy 10 millió tonna áru az exportforgalom. A legjelentősebb zöldségfélék, azok betakarított termésmennyiségének sorrendjében a paradicsom (16 millió tonna), a sárgarépa (5,1 millió tonna) és a hagymafélék (5,4 millió tonna). Az EU a teljes hagymatermelésének 12,5 százalékát, paprika- és gombatermelésének 5-6 százalékát, a paradicsom, burgonya, uborka, sárgarépa, karfiol és brokkoli, káposztafélék kevesebb mint 5 százalékát exportálja.

Az EU legnagyobb zöldségtermesztő és egyúttal vezető frisszöldség exportáló országai elsősorban a mediterrán országok, mivel ezek a zöldségtermesztéshez kiváló éghajlati és földrajzi adottságokkal rendelkeznek. Az ágazat súlya egyes tagállamok (Olaszország, Spanyolország, Görögország, Franciaország, Hollandia, Belgium) teljes mezőgazdasági termelésében különösen nagy. Az Európai Unió kívüli export fő célszágai Svájc, Egyesült Államok, Oroszország, Norvégia. Az Európai Unióban a legnagyobb frisszöldség importőr országok Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Olaszország (*Bijman 2015*).

2. táblázat: Zöldségfélék termesztett mennyisége az EU néhány tagállamában (2017)

Table 2: Volume of vegetables grown in some EU Member States (2017)

me.: ezer tonna (1)

	Belgi- -um (2)	Német- ország (3)	Görög- ország (4)	Spanyol -ország (5)	Francia -ország (6)	Olasz- ország (7)	Hol- lan- dia (8)	Lengyel -ország (9)	Ro- mánia (10)	Magyar- ország (11)
Káposzta- félék (12)	274.2 8	922.75	131.17	922.04	517.11	661.41	67.67	1 400.63	213.63	91.12
Karfiol és brokkoli (13)	129.0 4	132.56	51.27	689.12	333.02	371.57	70.38	317.02	53.56	24.47
Fejes káposzta (14)	66.35	660.92	79.91	166.96	66.65	86.86	205.41	1 010,45	673,44	59.58
Zeller (15)	51.56	85.36	1.73	6,84	57.87	66.85	101.15	115.07	4.78	5.74
Póréhagy- ma (16)	158.7 5	99.74	23.40	95.28	157.03	9.33	104.33	99.33	1.34	1.24
Saláta (17)	53.37	226.47	64.31	976.11	218.85	326.72	107.33	43.23	2.44	9.01
Spenót (18)	81.35	73.77	77.99	78.80	108.91	91.98	60.05	9.55	1,79	8.62
Spárga (19)	4.83	130.88	10.26	63.43	27.88	46.42	20.76	13.16	0.02	5.61
Articsóka (20)	0	0	4.46	223.25	45.29	387.80	0	0	..	0.02
Paradicsom (21)	255.9 6	96.56	878.77	5 163.4	771,51	5 573.3	910	898.01	435.06	184.57
Uborka (22)	25.53	64.21	118.55	634.49	135.25	51.41	400.18	451	92.91	19.25
Paprika (23)	27.60	12.29	157.16	1 277.9	29.04	173.19	370	160.40	134.51	134.45
Sárgarépa (24)	380	733.93	27.53	389.84	563.69	486.71	610.58	827.14	117.97	88.46
Fokhagyma (25)	0	0	6.08	274.71	20.46	29.98	0	16.69	29.43	7.43
Vöröshagy- ma (26)	92.85	632.96	207.36	1 317.18	453.82	410.54	1 779. 65	667.41	214.91	55.42
Retek (27)	0,14	114.47	0.91	5,73	49.47	31.35	23	15.66	1.58	3.48
Zöldborsó (28)	64.58	32.08	12.44	104.47	250.09	85.90	21.20	51.75	6.03	128.31
Zöldbab (29)	123.1 1	54.99	60.20	163.67	396.56	154.85	39.59	57.47	26.06	17.26
Görögdinnye (30)	0	0	647.05	1 113.49	17.54	570.76	0	0	493.58	181.78

Forrás: Eurostat adatai alapján (2017) saját szerkesztés (2019)

(1) Thousand tonnes, (2) Belgium, (3) Germany, (4) Greece, (5) Spain, (6) France, (7) Italy, (8) Netherlands, (9) Poland, (10) Romania, (11), Hungary, (12) cabbages, (13) califlower and broccoli, (14) cabbage, (15) celery, (16) leeks, (17) lettuce, (18) spinach, (19) asparagus, (20) artichoke, (21) tomato, (22) cucumber, (23) pepper, (24) carrots, (25) garlic, (26) onion, (27) raddish, (28) green peas, (29) green beans, (30) watermelon

Az Európai Unió lakosságának zöldségfogyasztása átlagosan 120 kg/fő/év, ami közepes fogyasztási szintnek felel meg. Ez az érték azonban ország csoportonként jelentősen eltér. A déli országokban átlagosan több zöldséget fogyasztanak (120-160 kg/fő/év), mint az északi országokban (50-70 kg/fő/év). Magyarországon a zöldségfogyasztás viszonylag alacsony, 2017-ben burgonyával együtt 81,8 kg/fő/év volt. Az egyenletesség sem megfelelő, mivel az összes fogyasztás kb. 50 %-a nyár végére, ősz elejére esik (kb. 4 hónap), míg januártól ápriliséig ennek mértéke igen alacsony. A zöldségtermesztés szezonalitása miatt a zöldségfélék fogyasztásában a tartósított aránynak 30–35 %-nak kellene lennie a jelenlegi 20–22 %-kal szemben. További problémát jelent a termékszerkezet (faj szortiment), ami a fogyasztás egysíkúságát okozza (*Takácsné 2014*). Nyugat-Európában a paradicsom és az uborka a legnépszerűbb zöldségek a fogyasztók körében, mert ezek a termékek egész évben kaphatók. Az EU-ban a zöldségágazat szabályozása eltér a többi ágazatétól, és a kevésbé szabályozott mezőgazdasági ágazatok közé tartozik.

A 2004-ben csatlakozott EU tagállamok közül Magyarország és Lengyelország rendelkezik pozitív zöldség külkereskedelmi mérleggel.

Lengyelország az EU harmadik legnagyobb zöldségtermesztő országa. 2017-ben összesen 5,7 millió tonna friss zöldséget állított elő. Az EU zöldségtermésének 9 százaléka Lengyelországból származik. Az ország a sárgarépa, répa, káposzta, uborka és hagymafélék termesztésében vezető szerepet tölt be. A legtöbb zöldséget Németország, az Egyesült Királyság, valamint a Független Államok Közössége (FÁK) vásárolja fel. (*ARR, 2015*).

Magyarország hagyományos exportpiacai főként friss termékek esetében Németország, a visegrádi országok és a Baltikum, amelyekhez az utóbbi években felzárkózott Románia.

Nagy-Britanniát leszámítva az összes nagy frissáru felvevőpiac hazánk közvetlen közelében van. A friss zöldség legnagyobb importőre Németország, de Oroszország igényei is rohamosan fejlődnek. Ezen kívül a közvetlen közelünkben lévő országok (Románia, Lengyelország, Csehország, Horvátország, Ausztria) mintegy 60 milliós fogyasztói piaca is óriási lehetőségeket kínál számunkra.

3. táblázat: Magyarország fontosabb zöldségféléinek külkereskedelmi iránya a jelentősebb külkereskedelmi partnerországok szerint (2017)

Table 3: Foreign trade direction of the most important vegetables in Hungary by major foreign trade partner countries (2017)

me.: ezer tonna (1)

	Ausztria (2)		Németország (3)		Csehország (4)		Lengyelország (5)		Szlovákia (6)	
	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import
Száraz bab (7)	0		6	5	0	366	32	96	399	101
Zöldbab (8)		5	0	0				342	69	2
Káposztafélék (9)	255	62	794	3425	628	285	346	1053	589	272
Sárgarépa (10)	0	890	23	1838		276	1069	1263	23	817
Zöld-és fűszerpaprika (zöld) (11)	2976	160	13424	1251	2428	11	308		5222	5
Uborka (12)	836	266	4935	5347	2394	11	238		641	8
Fokhagyma (13)	48	66	24	97	63		3		44	536
Sárgadinnye (14)	2	7	87	223					2	
Görögdiñnye (15)	729	134	11261	1259	13139		15504		4215	3
Vöröshagyma (16)	153	2318	1373	1626		166	935	562	23	1118
Paradicsom (17)	1245	856	356	1897	3	7	79	22	109	128

Forrás: Eurostat adatai alapján (2017) saját szerkesztés (2019)

(1) Thousand tonnes, (2) Austria, (3) Germany, (4) Czech Republic, (5) Poland, (6) Slovakia, (7) dry beans, (8) green beans, (9) cabbages, (10) carrots, (11) green- and red pepper, (12) cucumber, (13) garlic, (14) melon, (15) watermelon, (16) onion, (tomato)

KÖVETKEZTETÉSEK

Magyarországon a zöldségtermesztésben az egyre javuló termésátlagok ellenére a vetésterület az elmúlt években csökkenő tendenciát mutat. A zöldségtermő területek 40 százalékán csemegekukoricát termesztnek, feltételezhetően annak jó gépesíthetősége, valamint értékesíthetősége miatt. A zöldségtermesztés a nemzetgazdaság jelentős ágazata mind a GDP-hez való hozzájárulása, mind pedig a külkereskedelmi jellemzői miatt. A megtermelt zöldségek közel fele kerül üzemen kívülre, amiből egyrészt arra következtetünk, hogy a zöldségtermesztők jelentős hányada családi gazdaság, így a zöldségek egy bizonyos része családon belüli felhasználásra kerül. Másrészt a zöldségek jelentős része tárolás során elrothad. Ennek megoldása a megfelelő technológiájú tároló kiépítése lehetne. Az üzemen kívülre kerülő zöldségeket legnagyobb részben

felvásárlóknak, feldolgozóknak értékesítik, és csupán 1 százalékuk kerül közvetlen exportra. Emellett azonban a zöldségek egy bizonyos hányadát a felvásárlók is exportálják. Magyarország a legtöbb zöldségféle tekintetében (zöldpaprika, görögdinnye, zöldborsó, csemegekukorica) még mindig nettó exportőrnek minősül, néhány zöldségféléből (fejes káposzta, fejes saláta) azonban behozatalra szorul. Ez utóbbiak versenyképessége az EU más országaiban magasabb. Magyarország összességében pozitív zöldség külkereskedelmi mérleggel rendelkezik. Az EU legnagyobb zöldségtermesztő államai – szinte minden zöldségféle esetében – Belgium, Németország, Görögország, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Hollandia, Lengyelország. A déli államokat érdemes kiemelni, mivel ezek természeti adottságai különösen kedvez a zöldségtermesztésnek, ez az ágazat a nemzeti GDP-jükben jelentős részarányt képvisel. Az EU-ból származó zöldségek legnagyobb felvevőpiacai Svájc, Norvégia és az Egyesült Államok. Az EU összesített önellátottsági szintje zöldségekből 100 százalék, ugyanakkor a tagországok fele behozatalra szorul, amely a hazai exportnak kedvez. Zöldség termékeink exportpiaci kereslete lényegesen nagyobb, mint amennyi értékesíthető árualappal rendelkezik hazánk. Az ágazatban tehát a legnagyobb problémát a hiányos árualap, az alapanyag termelés jelentős visszaesése jelenti. Ez a helyzet azonban több tényező egymást erősítő hatásának eredményeként alakult ki (például kézimunkaerő hiánya), ezért a megoldást több helyen kell kieszközölni. A gazdasági válság óta meggyengült hazai valuta megdrágította a nyersanyagok importját, ezért a feldolgozók és termelők egymásrautaltsága tovább nőtt. Mindkét fél számára egy integrációs formában történő együttműködés, valamint a feldolgozóüzemek integrátori szerepvállalása jelentene megoldást. A magasabb hozamok, és a jobb minőség érdekében intenzívebb fajtákra és korszerű technológiákra van szükség, ezért elengedhetetlen az alapanyag-termelés koordinációja. Mind az alapanyag termelésben, mind a feldolgozóiparban jellemzőek a méretgazdaságossági hátrányok, a technológiai elavultság és a finanszírozási problémák. A kertészeti ágazat a növénytermesztésen belül a legtöbb munkaerőt igénylő ágazat. A megváltozott fogyasztói szokásokhoz is alkalmazkodni kell. Bár a fogyasztók egyre inkább a friss termékeket keresik, de a korszerű, a termék vitamin- és ásványianyag tartalmát megőrző, mesterséges adalékanyagot nem igénylő tartósítási eljárásokkal előállított feldolgozott termékekre is szükség van, ezen technológiák korszerűsítése, fejlesztése az exportpozíciónkat is

erősítheti. A korszerű üzemek kapacitásait csak megfelelő alapanyag ellátással lehet kihasználni, ami tovább erősíti az integrációk jelentőségét (VM, 2014).

Magyarország tekintetében a konkrét megoldási lehetőségeket tartalmazó javaslatainkat kétféle szempont szerint ismertetjük; részint a helyi termelők, részint pedig az árutermelő gazdaságok lehetőségeit vettük számításba.

A helyi termelők szempontjából legfontosabb feladat a helyi piac kiépítése. Magyarországon sok kisebb településen alkalmazott gyakorlat, hogy a közmunkában foglalkoztatottak önkormányzati területeken zöldség-gyümölcs termesztést végeznek (például környezetünkben a Rábaköz kistérség több falujában is jellemző). A megtermelt termékeket helyben feldolgozzák, melyhez sok helyen a falu használaton kívüli ingatlanait alakították át. A feldolgozott termékeket pedig a településen illetve a környező nagyobb településeken értékesítik. A helyi termékek fogyasztásába több településen az ott működő „közétkezdék” (óvodai, iskolai, időseket és szociálisan rászorulókat ellátó napközi) is bekapcsolódnak, ami a vidéki népesség számára nemcsak piacot, hanem némi jövedelmet is jelent. Mindezek a közvetlen kisközösség számára fontosak, mivel jó minőségű termékek fogyasztását teszik lehetővé, és a zöldség kínálatot is bővítik az adott településen. Természetesen mindezek növelik a zöldségágazat nemzetgazdasági szerepét is.

Másik megoldási javaslat az árutermelő gazdaságokhoz kapcsolódik. Nemzetgazdasági szempontból is közvetlenül számszerűsíthető ágazati növekedést a zöldségtermesztők produkálnak. Legfontosabb kérdés, hogy nagy hozamú, magas minőségű fajták termesztésével foglalkozzanak, mert a piacon csak így lehet megjelenni. Ennek egyik módja lehetne, hogy bizonyos tájegységeken zöldség fajtastruktúrát alakítanak ki, és az egyes tájegységeken meghatározott fajtákat termesztene. Ezáltal a termelők ugyanolyan fajtájú és minőségű termékből nagyobb árualapot tudnának biztosítani. Ehhez a TЭСZ-eken keresztül megvalósuló minőségi alapanyag beszerzés, termesztési technológia és értékesítési piac a mennyiség mellett egy minőséget garantáló lehetőséget nyújtana. A termesztendő fajtastruktúra kialakításához a tájegységi adottságok mellett a piaci igények felmérése is szükséges. Ennek megvalósítására kiváló lehetőség lenne, ha a hazánkban működő, külföldi tulajdonban lévő áruházláncok mind a hazai, mind pedig a külföldi fogyasztók körében végeznének az igényekről felméréseket. Ezek a vállalatok külföldön való jelenlétük miatt a felmérést technikailag viszonylag könnyen és alacsony költséggel tudnák

elvégezni. Ez exportpiacokat jelenthetne a hazai termelők számára. Egy fajtastruktúra kialakítása során tehát a termelők – megfelelő mennyiségű és minőségű árualap biztosításával – exportképessé válhatnának, árbevételük növekedhetne, ezáltal pénzügyi lehetőségeik bővülnének, illetve végső soron alkupozíciójuk is javulhatna.

ANALYSIS OF HORTICULTURAL VEGETABLE GROWING IN HUNGARY AND THE EU

NÓRA GOMBKÖTŐ – TESCHNER GERGELY

Széchenyi István University Faculty of Agricultural and Food Sciences,
Mosonmagyaróvár

SUMMARY

Horticulture sector – in addition to grain and meat sector – is the third pillar of agriculture. However, in recent years the production of vegetables in Hungary and in other EU Member States also decreased significantly. Several countries in EU need to import some vegetables and processed vegetables, while Hungary is still net exporter as regards the most of vegetables. In our study, secondary data were analyzed by different statistical methods and the current situation in the vegetable sector was characterized by using this results. Some countries of the European Union play a key role in vegetable sector; other countries grow vegetables in negligible quantities. Of course, significant quantities are also exported to countries outside the EU by the main vegetable producing Member States. In this Member States product structures are similar; almost everywhere the same vegetables are popular. The amount of vegetables grown in Hungary - compared to less fertile areas - can be said to be relatively high compared to the EU average. However, the ratio of foreign trade of some vegetables is different. Regarding certain vegetables Hungary is a net exporter and regarding other vegetables Hungary is a net importer. In turn export demand of Hungarian vegetable products is significantly higher than the amount of tradable goods of Hungary. Solution of this problem is to higher rates of processed vegetable products, implementation of technological improvements, better coordination of transport as well as organizations of vegetable producers.

Keywords: yield, export, import, strategy, POs

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A publikáció elkészítését az **EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00008** számú „**Innovatív tudományos műhelyek a hazai agrár felsőoktatásban**” című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

IRODALOM

Bijman, J. (2015): Towards New Rules for the EU's Fruit and Vegetables Sector. An EU Northern Member States Perspective. Directorate-General for Internal Policies, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, Agriculture and Rural Development, Study, European Parliament

Camanzi, L. – Malorgio G. – García Azcárate, T. (2009) : The role of Producer Organizations in Supply Concentration and Marketing: a Comparison Between European Countries in the Fruit and Vegetables Sector. 113th EAAE Seminar “A resilient European food industry and food chain in a challenging world”, Chania, Crete, Greece, date as in: September 3 - 6, 2009

Erdész F. (2008): A hazai zöldség-és gyümölcságazat fejlődési kilátásai. *Gazdálkodás*. 52, (2) 144-152. p.

FRUITVEB Magyar Zöldség-Gyümölcs Szakmaközi Szervezet (2013): A magyar zöldség-gyümölcs ágazat stratégiai megvalósíthatósági tanulmánya, Budapest

Szuperfarm (2018): Zöldség-gyümölcs kihasználatlan lehetőségek. 2018.10.10. <https://szuperfarm.hu/szakertointol/zoldseg-gyumolcs-kihasznalatlan-lehetosegek-2> - letöltve 2019.05.17.

Takácsné Hájos M. (2014): Szántóföldi zöldségtermesztés. Debreceni Egyetem Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar Kertészettudományi Intézet, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen

Tégla Zs. (2009): A zöldségajtatás méretökönómiai kérdései, doktori (PhD) értekezés, Gödöllő

Udovecz G. (2008): Alkalmazkodási kényszer az „élelem-energia-környezet” összefüggésrendszerben, az MTA Agrártudományok Osztálya 2008. október 29.-i ülésén elhangzott előadás, kézirat

*VM (Vidékfejlesztési Minisztérium) Élelmiszer-feldolgozási Főosztály (2014):
Magyarország közép és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiája 2014-2020,
Budapest*

www.ksh.hu

<https://ec.europa.eu/eurostat/home?>

www.fao.org/faostat/en/

URL¹ <https://www.agra-net.com/agra/agra-europe/policy-and-legislation/cap/eu-must-incentivise-fruit-and-vegetable-farmers-to-join-pos---meps-477928.htm> - letöltve
2019.02.15.

A szerzők levélcíme – Address of the authors:

GOMBKÖTŐ NÓRA – TESCHNER GERGELY

Széchenyi István Egyetem,

Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar

9200 Mosonmagyaróvár Vár tér 2.

gombkoto.nora@sze.hu

teschner.gergely@sze.hu